

SVENLJUNGA
KOMMUN

plan

Lokal handlingsplan för förebyggande arbete Alkohol, Narkotika, Doping, Tobak och Spel (ANDT-S) 2026- 2028

Beslutat av	Kommunfullmäktige
Beslutandedatum	2026-05-25, § 73
Ansvarig	Folkhälsstrateg
Revideras	Vid behov
Följas upp	Årligen

Innehållsförteckning

Inledning	3
Syfte	3
Övergripande mål	3
Prioriterade områden	4
Nationell och regional lägesbild.....	4
Lokal lägesbild.....	5
Aktivitetsplan 2026–2028	6
Främjande nivå (universell).....	6
Insatser.....	6
Ansvar	6
Tidsram	6
Uppföljning.....	6
Förebyggande insatser (Selektiv nivå)	7
Insatser.....	7
Ansvar	7
Tidsram	7
Uppföljning.....	7
Åtgärdande insatser (Indikerad nivå).....	8
Insatser.....	8
Ansvar	8
Tidsram	8
Uppföljning.....	8
Aktivitetsansvar ANDT-S 2026–2028	9

Inledning

Användning av alkohol, narkotika, dopning, tobak samt spel om pengar (ANDT-S) påverkar individers hälsa, trygghet och livsvillkor samt samhällets sociala och ekonomiska hållbarhet. Ett systematiskt och långsiktigt förebyggande arbete är avgörande för att minska riskbruk, förebygga beroende och motverka de negativa konsekvenser som ANDT-S kan medföra.

Svenljunga kommun bedriver ett samlat ANDT-S-förebyggande arbete som utgår från folkhälsoperspektivet och från nationella och regionala styrdokument. Arbetet bygger på samverkan mellan kommunens verksamheter, regionen, rättsväsendet, civilsamhället, näringslivet och utgår från regeringens samlade strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken samt spel om pengar 2022–2025 (*En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken samt spel om pengar 2022–2025*. (2022, Regeringskansliet)

Syfte

Syftet med handlingsplanen är att:

- Tydliggöra inriktning, ansvar och prioriteringar i Svenljunga kommuns ANDT-S-förebyggande arbete.
- Stärka det förebyggande och tidigt stödjande arbetet för barn, unga och vuxna.
- Bidra till jämlik hälsa, ökad trygghet och minskade ANDT-S-relaterade skador.

Handlingsplanen gäller för perioden 2026–2028 och ska vara ett levande dokument som följs upp tillsammans med statistik och revideras vid behov.

Övergripande mål

- Barn och unga i Svenljunga kommun ska skyddas mot skadliga effekter av ANDT-S.
- Riskbruk, missbruk och spelproblem ska upptäckas tidigt.
- Tillgången till stöd och vård ska vara känd, tillgänglig och samordnad.

Prioriterade områden

Utifrån lokala behov och tidigare erfarenheter prioriteras följande områden:

- Förebyggande arbete riktat till barn och unga.
- Stärkt föräldra- och familjestöd.
- Tidig upptäckt och tidiga insatser.
- Trygga och hälsofrämjande miljöer.
- Samverkan och kunskapshöjning.

Nationell och regional lägesbild

CAN:s nationella skolundersökning genomförs årligen i svenska skolor, med över 10 000 svarande. Den följer elevernas erfarenheter av alkohol, narkotika, tobak/nikotin, dopning och spel om pengar. (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2025)

Nationellt använder unga använder mindre narkotika – trots att tillgång och tillgänglighet ökat under 2000-talet i form av lägre priser, ett tillflöde av nya syntetiska substanser, liksom utökade kontaktmöjligheter mellan köpare och säljare i och med den tilltagande digitaliseringen. (CAN 2025)

Samtidigt som narkotikaanvändningen minskar märks andra trender bland eleverna. Tobaks- och nikotinprodukter är vanligare – ungefär var femte elev i årskurs 9 och var tredje gymnasieelev uppger att de använt någon typ av tobaks- eller nikotinprodukt under den senaste månaden. Det som är mest frekvent nu är vitt snus, vape och e-cigaretter. En fjärdedel av niondeklassarna uppger att de använt sådana produkter före 14 års ålder.

Alkoholkonsumtionen bland svenska skolungdomar har minskat över tid, men planat ut de senaste åren, (CAN 2025). Användning av lustgas har minskat radikalt sedan lag kring försäljning trädde i kraft 2025.

Den dagliga rökningen av cigaretter har minskat kraftigt generellt, ändå är 40 procent av 17 – 29 åringarna nikotinanvändare. Debutåldern för nikotinanvändning är i många fall även under 14 år. Det vita snuset står för mesta delen av nikotinbruk hos både yngre och äldre.

Lokal lägesbild

Hos barn och unga kan i Svenljunga kommun kan vi se liknande trender i bruk av narkotika, doping, tobak och spel som regionalt, nationellt och ur Sjuhäradsperspektiv.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning genomför en enkät vart tredje år och senast var 2025 i årskurs 9 i grundskolan och i årskurs 2 på gymnasiet. Svar från de elever som går på gymnasiet på annan ort registreras efter hemort.

När det gäller alkoholanvändning så har bruk mellan 2016 - 2025 dock ökat hos våra niondeklassare. De senaste 12 månaderna har över hälften av de svarande druckit alkohol. Debutåldern går även under 14 år hos en fjärdedel av ungdomarna.

Narkotikaanvändningen har minskat bland både niondeklassare och gymnasieelever i både Svenljunga kommun och i länet, men i kommunen varierade andelen kraftigt mellan åren samtidigt som andelen i länet minskade kontinuerligt.

I årskurs 9 minskade andelen som rökt traditionella cigaretter under perioden 2013–2025, från 32 till 22 procent, vilket det även gjorde i länet. Utvecklingen bland gymnasieeleverna följde länet. Utvecklingen för snusning och vejpning följer länet i och med att andelen har ökat markant för båda måtten bland niondeklassare och gymnasieelever i såväl kommunen som länet. Ungefär var femte elev i årskurs 9 och var tredje gymnasieelev uppger att de använt tobaks- och nikotinprodukter såsom vitt snus och vapes under den senaste månaden.

Utvecklingen för spel om pengar följde i stort länet för både årskurs 9 och gymnasiets år 2 mellan 2013–2019. Andelen bland gymnasieeleverna fortsatte följa samma utveckling som i länet, medan andelen bland niondeklassarna ökade något kraftigare 2022 till 26 procent mot länssnittet på 16 procent. Under samma period minskade andelen i länet kontinuerligt. (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2025).

Aktivitetsplan 2026–2028

Främjande nivå (universell)

Riktas till alla - oavsett risknivå. Syftet är att stärka skyddsfaktorer, normer och kunskap innan problem uppstår.

Vårdnadshavare/föräldrar – För att stärka föräldraskap, normbildning och tidig upptäckt. All personal i skola och fritidsverksamhet – För att skapa en gemensam kunskapsgrund och ett konsekvent förhållningssätt. Föreningsliv och civilsamhälle – För att bidra till drogfria miljöer och positiva fritidsalternativ.

Insatser

- Samverkan med föreningsliv kring alkohol- och drogfria aktiviteter.
- ANDT-S-frågor integreras i skolans och fritidsverksamhetens arbete.
- Föräldrainsformation om ANDT-S vid exempelvis föräldramöten och genom digitala kanaler.
- Samverkan med föreningsliv kring alkohol- och drogfria aktiviteter.
- Informations- och dialoginsatser om tobak, nikotin och spel om pengar. Återkoppling av CAN och annan statistik till berörda.

Ansvar

- Elevhälsa: planering och genomförande av insatser.
- Fritids- och kulturverksamhet: samverkan med föreningsliv.
- BUS: Barn och unga i Svenljunga kommun, drogfria lov- och fritidsaktiviteter.
- Folkhälsa: Information- och dialoginsatser.

Tidsram

- Löpande under läsåret.
- Föräldrainsformation minst en gång per läsår.

Uppföljning

- Antal genomförda informationsinsatser.
- Närvarostatistik vid föräldramöten.
- Enkät om elevers och vårdnadshavares kunskap och attityder.

Förebyggande insatser (Selektiv nivå)

Selektiva förebyggande insatser riktar sig till barn, unga, vuxna och familjer där det finns identifierade riskfaktorer för framtida ANDT-S-problem, men där riskbruk eller beroende ännu inte är etablerat.

Riskfaktorer kan exempelvis vara uppväxt i familj med missbruk eller psykisk ohälsa, normbrytande beteende, ökad skolfrånvaro, tidig användning av tobak/nikotin eller tecken på problematiskt spelande. Syftet med insatserna är att bryta en negativ utveckling i ett tidigt skede och stärka skyddsfaktorer innan problem fördjupas.

Insatser

- Riktade insatser till identifierade riskgrupper.
- Screening och tidig upptäckt genom AUDIT, DUDIT och samtal om spel om pengar.
- Strukturerad samverkan mellan skola, socialtjänst, fritidsverksamhet och polis.
- Föräldrastödsprogram och riktade stödinsatser.

Ansvar

- Elevhälsa: identifiering, screening och uppföljning.
- BUS, Barn och unga i Svenljunga kommun, riktade insatser
- Socialtjänst: stöd- och familjeinsatser.
- Samverkansansvarig: sammankallar samverkansmöten. (SSPF).

Tidsram

- Insats initieras i god tid efter identifierad oro.
- Samverkansmöten förslagsvis 2 gånger per termin.

Uppföljning

- Antal genomförda screeningar.
- Tid från identifierad risk till insats.
- Dokumentation av samverkansmöten.

Åtgärdande insatser (Indikerad nivå)

Åtgärdande insatser riktar sig till barn, unga, vuxna och familjer där riskbruk, missbruk eller beroende av ANDT-S redan förekommer.

Syftet är att minska skadeverkningar, bryta destruktiva beteenden och stödja förändring samt återhämtning.

Insatser

- Tidiga stöd- och behandlingsinsatser vid riskbruk eller beroende.
- Upprättande av Samordnad Individuell Plan (SIP) vid behov.
- Stöd till anhöriga och närstående.
- Samverkan med regionens beroendevård, MiniMaria och primärvård.

Ansvar

- Socialtjänst: samordningsansvar vid SIP.
- Regionens vårdaktörer: behandling och medicinsk uppföljning.
- Skola: anpassningar och stöd i skolmiljön.

Tidsram

- Första stödinsats inom 1 vecka efter identifierat behov.
- SIP upprättas inom 2 veckor.

Uppföljning

- Uppföljning av SIP minst var 3:e månad.
- Avstämning av skolnärvaro och måluppfyllelse.

Aktivitetsansvar ANDT-S 2026–2028

Främjande nivå (universell)				
Insats	Målgrupp	Ansvar	Tidsram	Uppföljning
Samverkan med föreningsliv kring alkohol- och drogfria aktiviteter	Alla / föreningsliv	Fritids- och kulturverksamhet	Löpande	Antal aktiviteter
Kunskaphöja om ANDT-S i skola och fritids	Elever	Elevhälsa / skola	Löpande	Genomförda insatser
Föräldrainformation (möten & digitalt)	Vårdnadshavare	Elevhälsa / Folkhälsa	Minst 1 gång/läsår	Närvaro, enkät
Informations- och dialoginsatser	Alla	Folkhälsa	Löpande	Antal insatser
Återkoppling av CAN-statistik	Personal/elever/föräldrar	Folkhälsa	Årligen	Genomförd återkoppling
Förebyggande nivå (selektiv)				
Insats	Målgrupp	Ansvar	Tidsram	Uppföljning
Riktade insatser till riskgrupper	Identifierade individer/grupper	Elevhälsa / Socialtjänst	Vid behov	Antal insatser
Screening (AUDIT, DUDIT, spel)	Riskgrupper	Elevhälsa	Löpande	Antal screeningar
Samverkan (skola, socialtjänst, polis – SSPF)	Riskgrupper	Samverkansansvarig	Minst 2 ggr/termin	Dokumentation
Föräldrastödsprogram	Familjer i risk	Socialtjänst	Vid behov	Deltagande
Tidig insats vid oro	Individer	Elevhälsa / Socialtjänst	Inom 2 veckor	Tid till insats
Åtgärdande nivå (indikerad)				
Insats	Målgrupp	Ansvar	Tidsram	Uppföljning
Tidiga stöd- och behandlingsinsatser	Personer med riskbruk/beroende	Socialtjänst / Region	Inom 1 vecka	Genomförda insatser
Samordnad Individuell Plan (SIP)	Individer med samordningsbehov	Socialtjänst	Inom 2 veckor	Uppföljning var 3:e månad
Stöd till anhöriga	Närstående	Socialtjänst	Löpande	Deltagande
Samverkan med vård (MiniMaria, primärvård)	Individer	Region	Löpande	Samverkansmöten
Skolstöd och anpassningar	Elever	Skola	Löpande	Närvaromåluppfyllelse

